

حکومهتی سودانی له دوو پڕیانی حیزبهکان و نارازییهکاندا

02-11-2022

نووسه رهکان

د. یاسین تهها

گورته : به دهستبه کاربوونی حکومتی محهمه د شیاع سودانی، بنه مای "پشک پشکینه" ی لایه نه کانی چوارچۆیهی هاوئا ههنگی شیعه و جاران، به سهه بژاردهی "حکومهتی زۆرینهی نیشتمانی" سهه رکهوت که خاوه نه کهی موقته دا سهه دره و په یکه ریکی بچوو ککراوه تر بوو له حکومتی فره لایه ن و بنکه فراوان.

بە دەستبەكاربوونى ھۆكۈمەتنى مەھمەد شىياع سودانى، بىنەماي "پىشك پىشكىنە"نى لايەنەكانى چوارچىۋە ھاۋاھەنگى شىيە و جازان، بەسەر بۇاردە "ھۆكۈمەتنى زۆرىنە نىشتىمانى" سەرگەوت كە خاۋەنەكە موقتەدا سەدرە و پەيكەرىكى بچووكراۋەتر بوو لە ھۆكۈمەتنى فرە لايەن و بىكە فراۋان.

ھەلبەت بەگۈيرەي پىشھات و ئامازەكان، ئەمە تەنیا وىستگەيەكە لە كارۋانى ھۆكۈمەتنى خولى پىنجەم و، ئايندەي ئەم كابىنەيە لە بەرداشى چەند كارتىكەرىكى جياۋازدايە.

مەھمەد سودانى لە پاش جياۋونەۋەي لە حىزبى دەۋە (2019) لە ھەلبۇاردى ئۆكتۇبەرى 2021 بە لىستى "تبار الفراتىن" ۋەك ھىزىكى نوپى "تەكنۇكراتى شىيە" بەشدارى كرد، بەلام ئەنجامەكان تەنیا يەك كورسىيان پى بەخشى كە بۇ خۇي رۇيشت. لە ئىستاشدا رىككەۋتنى لايەنە شىيەكان و بە پالپىشتى كورسى و پىگە پەرلەمانىيەكانىان گەيشتوتە سەرۋاكايەتنى ئەنجوۋمەنى ۋەزىران، ئەمەش ھەمىشە ئەگەرى ئەۋە دروست دەكات كە بىكەن بەزىر دەست و پىي خۇيانەۋە، چۈنكە بە دەنگى ئەۋان ھەلكشاۋە.

كارنامەكەي ھۆكۈمەتەكەي سودانى كە 29 لاپەرە پىكەھانوۋە و زۇر كورتترە لەئەۋانەي پىش خۇي. پىرەتنى لە خال و بەندى گىرگ و سەرنجراكىش، تەننەت لە بابەتنى چارەسەرگەردى كىشەكانى ھەولير و بەغدا، لەسەر ئەۋەش لە زۇر لايەنە عەرەبى و كوردىيەۋە ستايش دەكرىت، بەلام لە عىراقىكدا كە زۇرجار ماددەكانى دەستور و دەقى ياساكان پىشئل دەكرىن و فەرامۇش كراۋن، ھىچ گەرەنتىيەك نىيە ئەۋە كارنامەيە ۋەك خۇي جىيەجى بىكرىت، بەتايىبەت كە تەمەنى ھۆكۈمەتەكەيىنى كورتە و خۇي پابەند كىردوۋە بەۋەي كە لە پاش سالىك بچىتە ھەلبۇاردى پىشۋەختە، ۋەك ئەۋەي ھۆكۈمەتنى مستەفا كازمى كردى.

لە سەرۋەندى دەستبەكاربوونى ھۆكۈمەتنى سودانىدا، جگە لە سەدرىيەكان كە لە دۇخى بىدەنگى سىياسى و بايگۇت و خۇ خواردەنەۋەدان، جىمۇجۇلىكى ھەست پىكراۋى گروپ و حىزبە نوپىيەكان لە ئارادايە كە رىۋشۋىنەكانى ھاتنە سەر كارى سودانى بەگۈيرەي نەرىتى پىشك بىشكىنە رەت دەكەنەۋە. لە نىۋخۇي ھۆكۈمەتىشدا لايەنە شىيەكانى چوارچىۋە ھاۋاھەنگى، سەربارى نىزىكىيان لە ئايدىۋلۇژيا و دروشم و ئامانچ، لە بەررەۋەندى و دابەشكردى دەستگەۋەكاندا بەر يەككەۋتن و ناچۇرى زۇربان ھەيە. ئەگەر مىراتى زۇر و مۇلى سەدرىيەكان و بۇشايى بەجىماۋى ئەم رەۋتە نەبۋايە، ئەۋە لايەنە شىيەكان زىاتر لەسەر دابەشكارى پۇستەكان بەر يەك دەكەۋتن و چانسى رىكەۋتنىان كەمتر دەبوۋەۋە.

لە نىۋخۇي ھۆكۈمەتەكەي سودانىشدا ھەندىك كىشە ھەن؛ گومان لە تواناي ژمارەيەك لە ۋەزىرەكان ھەيە، ھەندىكىشيان تۆمەتنى ساختەكردى بىرونامەيان لەسەرە (ۋەزىرى خۇيەندى بالآ بە نموۋنە)، ئاراستەي دابەشۋىنىشيان زۇر و فرە چەشنە و جگە لە سى پىكەھەكە سەرەكەيەكەي (شىيە_سوننە_كورد)، بەسەر دەۋرۋەرى 10 لايەنە سىياسىدا دابەش بوون. شتىكى زانراۋىشە ھۆكۈمەتە ئىتتىلافييەكان زۇر جار شلۇق و لاۋازن. ھەلبەت لە ئىستادا سودانى لە ھەۋلى ئەۋەدەيە كارىگەرىيى حىزبەكان لەسەر كابىنەكەي كەم بىكەتەۋە، بۇيە لەگەل دەستبەكاربوونىدا ۋەزىرەكانى ئاراستە كرد بۇ ئەۋەي لە برى حىزب و فراكسىۋنەكانىان كار بۇ عىراق بىكەن، ھەرۋەھا پابەندى كردن بەۋەي كە بەرپۇۋەبەرى ئۇفيسەكانىان ھەر لە ناۋ ۋەزارەتەكەيان ديارى بىكەن و لە دەرۋە ھاوردەي نەكەن، ۋەك ئەۋەي لە كابىنەكانى پىشۋوتىدا باۋ بوۋە.

بەگۈيرەي زانىبارىيە دزە پى كراۋەكانى دانوستاندەكانى پىكەھىنانى ھۆكۈمەت، سىستەمى دەستۋەردانى حىزبەكان لە كابىنەي ھۆكۈمەت لە سىگۇشەيەك پىك دىت كە ئەۋىش ۋەزىرى ۋوگەش "بىن دەسەلات" و بەرپۇۋەبەرى نوۋسىنگەي حىزبى و كەسايەتىيەكى سىياسى دەرۋەي ۋەزارەتە كە زىاتر رۇلى پارىزەر و پەرزىنى پاراستنى ۋەزىر دەبىنىت. ئەۋە كەسە سىياسىيەش مافى دەستۋەردان و دەستگەۋت چىنەۋەي ۋەزارەتنى دەبىت، ئەم كارەكتەرە لە ئەدەبىياتى عەرەبى عىراقدا بە "الملاج" نا و دەبىت و ھىمايە بۇ ئەۋە ئازەلە باۋكانە و داپكانە بەھىزەي كە بچۋوۋەكانى لەناۋ دەمىدا دەپارىزىت. لە ھالەتنى بەردەۋامبوونى ئەم نەرىتە سىياسىيە بۇماۋەيىيەشدا، رەنگە سودانى لە باشتىرەن ھالەتدا كۇپىيەك بىت لە ھۆكۈمەتنى عادل بەدولمەھدى كە تەكنۇكرات بوون و ناۋبانگە باشكەي پىشۋوى ۋەك بىرمەندىكى ئابۋورى، بوۋە قورىانى دەستۋەردانە حىزبى و مىلىشيايىيەكان لە كارەكانى.

لەسەر ئاستى دەرۋەش، ئەگەرچى پىشۋازى جۇراۋجۇر لە كابىنەي سودانى كراۋە، بەلام پىشۋانىيە دەرەكەيەكان، ۋەك سەردەمى شەرى داعشى ھۆكۈمرانى عەبادى (2014_2018) و مستەفا كازمى بە تايىبەتتر (2020_2022)، بىن سنوور و كراۋە نىيە، چۈنكە سوۋدانى خۇي ھەرچىيەك بىت، لە كۇتايىدا نوپنەرايەتنى ھۆكۈمەتنى كۆمەلىك ھىزى ئايدىۋلۇژى شىيە دەكات كە پەيۋەندىيان لەگەل ئەمريكا و رۇژاۋا و ولتانى عەرەبى بەتايىبەت كەنداۋ گىرۇ و پى كىشەيە. ئەۋە ھىزە كارتىكەرە دەرەكەيەش بە ورايىيەۋە لە كارنامەي ھۆكۈمەتەكە دەۋران و چاۋەپى پىشھاتەكانى دەكەن و ئەگەر بە تەۋاۋى بە ئاراستەي ئىراندا بىروات ئەۋە لەزىر ھەرەشەي پەراۋىزخستنى دەرەكىدا دەبىت.

حکومەتی سودانی کۆتاییهاتنی قەیرانی ھێزە سیاسییەکانی شیعە بوو، ئەویش پاش سالیکی لە چەقەبەستی سیاسی کە گەیشتە لیواری شەری خۆپناوی گەرەک بە گەرەک لە نێوخۆی پیکهاتە شیعە، بەلام قەیرانە کۆن و کەلەکەبووەکانی عێراق ھەر وەک خۆیان و جگە لە کیشەکانی ھەولێر و بەغدا و قەیرانی چوونە دەرەوێ سەدرییەکان، ئالنگارییە جۆراوجۆرەکانیش لە جاران زیاتر کەلەکەبوون لەوانەش، کیشە ژینگەیی و سروشتییەکانی ئاو ھەوا و وشکە سالی، زیادبوونی ژمارە دانیشتووان، داتەپینی ژێرخانی ئابووری بەھۆی سەرقالی بە قەیران و جەنگەکان، مەترسییەکانی تیرۆر، چارەسەرکردنی لێکەوتەکانی شەری داعش، تەشەنەکردنی مادە ھۆشبەر و لە ھەموو ئەمانەش کاریگەرتر مەترسییەکانی گەندەلییە کە کۆتا ئەلقەیشی بردنی 3.7 تریلیۆن دینارە لە خەزینە باج.

حکومەتی پشک پشکینە دەتوانیت لەرێگە رازیکردنی لایەنە بەشدەرەکانییەو، رێژەییکی زۆری جەماوەری ئەو لایەنانە کە سوودمەندن لە حکومەت ھێور بکاتەو، بەلام بەھۆی ئەو نەتوانیت و پێی ناکریت ھەموو چین و توێژەکانی کۆمەلگا رازی بکات، لە پێش ھەمووشیانەو ئەو ھەزارەھا گەنجە بیکارە سالیانە لە زانکۆکانەو دەرژینە بازار، ئەو لەبەردەم مەترسی گەرەکی تەقینەوێ تووڕەیی و رقی جەماوەری بێبەشدا. ئەمەش تاقیکردنەو قورسەکی محەمەد شیع سودانییە بۆ راگرتنی بالانس لەنیوان ئەو ھێزانە کردیان بە سەرۆکوەزیران و لە پەرلەمان دەپارێزن لەگەڵ ئەو ھێز و گرووپانەشی چاوہەروانی چاکسازی و گۆرانکاری لێ دەکەن. خۆ مەئاس دانی سەدرییەکانیش لەو لاوہ بوەستیت کە وا دیارە چاوہەروانی کارنامەکی سودانی و ئەگەری خزانی دەکەن!